

Balassi Bálint-vers. Ezáltal a többek által megkérdőjelezett (magyar) irodalmi szecesszió értékei is bizonyítottabbak lehetnének.

E hiányérzetek megfogalmazása semmit sem von le abból az állításból, miszerint Szathmári István funkcionális stilsztikaszemlélete és stíluselmzései megkerülhetetlenek mindannyiunk számára, akik az irodalmi szövegek stilsztikumának az elemzésére, de mondhatnám úgy is, hogy a nyelvhasználat „irodalmiságának” az elemzésére vállalkozunk; s csak kívánni tudom, hogy teljék erejéből a *magyar költői stílus történetének* a megírására.

DANYI Magdolna

EGY ÉRTELMISÉGI VESSZŐFUTÁSA

Hornyik György: *Morotva*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1996

A történet főhősének, Hodik Jánosnak végzete, vagyis a betegsége gyógyíthatatlanságának megállapítása és bekövetkezett halála közötti félévnyi időszak teremt alkalmat a személyesség kereteit meghaladó élettörténet elmondásához. A harmadik személyű, a történeteket bizonyos távolságból szemlélő, mérlegelő és összegező elbeszélő, akár az a „láthatatlan katedra mögött” ténykedő tanár is lehetne, akit Hodik saját lelkiismereteként azonosít és „hideg észlény”-ként jellemez. „Hodik János nyugalmazott gimnáziumi tanár és lektor, már csak fél éved van hátra, és nincs mellébeszélés, mint ahogyan tanár korodban te sem engedted a diákjaidnak” – szólítja fel önmagát a számvetésre. A történésekben, eseményekben és viszonylataiban gazdag életpálya végkimenetele és eredménye (pontosabban eredménytelensége és kilátástalansága: „morotvája”) ismert, e végletes perspektívából megváltoztathatatlan, csak összefüggései tárhatók fel. Erre vállalkozik a mindennel számot vető lelkiismeret.

Úgy látszik, irodalmunkban a kilencvenes évek a családi és önéletrajzi történetek feltárásának és megformálásának ideje. Hornyik György *Morotva* című regénye is ebbe a sorba, illetve típusba helyezhető. Művének egyénítő vonását az a tényszerűség, riporteri hűvösség jelenti, amely elhatárolja az érzelmi azonosulást, személyességet, a közvetlen megnyilatkozást előtérbe helyező prózaírói törekvésektől. Így családja történetének, illetve főhőse portréjának jellemzői, vonásai élesebben rajzolódhatnak ki.

A Hodik Jánosnak nevezett regényhős életpályája tipikusnak mondható e térségben. A faluról és alacsonyról induló, önerőből viszonylag magasra jutó, de önmagával és a világgal is meghasonló értelmiségi vesszőfutása ez. Életébe külsőleg determináló tényezők (származás, társadalmi igazságtalanságok, háború, diktatúra) éppúgy beleszólnak, mint ahogy belső jellemtulajdonságai is meghatározzák sorsa kimenetelét. Ez utóbbi tényezők szinte antagonisztikusak, egymásnak feszülve alakítják jellemét: a szorgalom néz szembe a korhelységgel, a tudatosság a tehetség felelőtlen eltékozlásával, az egyenes tartás a szenvedélybetegséggel; a széles látókörű entellektűl vív harcot az iszákos lumpennel. Mindehhez a századunk és vidékünk történelméből ismert események képeznek kulisszát: a két háború közötti Jugoszláv Királyság a maga zűrzavaros és kiszámíthatatlan intézkedé-

seivel, a II. világháború testet és lelket próbáló szörnyűségei, a „hova kell (lesz jó) állni”, illetve „kihé kell tartozni” állandó, fenyegető kérdéseivel, a háborút követő megtorlások borzalmai, majd kommunista diktatúra éveit.

Az értelmiségi sorsrajz mellett a regénynek még jó néhány fontos, kitapintható vetülete van. Érzékletesen, ugyanakkor tényszerűen tárja elénk egy életforma, a városi polgárság életének csődjét és ellehetetlenülését, amely a társadalmi átalakulások (tehát a szocialista világrend beköszönte) mellett belső tehetetlenségből is következik. Például a regénybeli Tatay család nyomban széthullik, rendje és kapcsolatai összeomlanak, amikor irányítója és összetartó ereje, Evelin asszony (Hodik anyósa) megbetegszik és meghal, hiszen az utódok, a következő nemzedék már nem örökölte a megtartáshoz és továbbéléshez szükséges jellemvonásokat; éretlen és értetlen e feladatokhoz, akár Hodik felesége, Klára. Vele függ össze a regény egy harmadik rétege, Hodik szerelmének és házasságának kudarc története. Az elbeszélő valójában ezzel támasztja alá, innen motiválná Hodik értelmiségi pályafutásának csődjét, nevezetesen, hogy a jobb sorsra érdemes, művelt és tehetséges tanár (majd lektor) családi életének boldogtalanságából kifolyólag fordul az italhoz, menekül kocsmázásba és korhelységbe. De épp a prózaformálás riporteri attitűdje miatt nem sikerül ezt lélektanilag hitelessé tennie előttünk. Az a néhány odavetett frázis, miszerint az asszony durcás, önféjű, rendetlen és végül hűtlen, csak a felszínes utalások rendszeréhez, és nem a finom árnyalás módszeréhez tartozik. Ugyanígy sikkad el a regénynek az a rétege is, amelynek az apa, illetve a testvérek közötti irodalomszemléleti nézetkülönbséget kellene ábrázolnia, mintegy a korszak irodalmi törekvéseire és vitáira is fényt vetve. Az apa és idősebbik fia, illetve a fiatalabb testvér vitája a modern regény mibenlétéről ugyanis úgy hat, mintha olcsó regényeken edződött háziasszonyok vitakoznának újszerű irodalmi kérdésekről a dilettáns olvasás minden tényét felsorakoztatva: idősíkok felbontása, egyoldalú körmondatok, modern nyavalya, úri huncutságok, érthetlenség . . .

Hornyik György regénye az elbeszélői közlések és a párbeszéd regénye, amelyből szinte hiányzik a leírás, a lelki vonásokat bemutató-kifejező belső beszéd, monológ vagy szereplői önvizsgálat. Olykor épp emiatt válik az olvasó számára tovakodóvá, magyarázó (sőt: szájbarágó) jellegűvé. Viszont: tartja magát ahhoz, amit elvként ki is mond az irodalmi mű értéktényezőiről. Lineáris cselekményvezetésű regényt alkot, világos szerkezetet és kristálytiszta mondatokat.

BENCE Erika

SZABADTÉRI SZAKRÁLIS EMLÉKEK

Liszka József: „*Szent képek tisztelete*”. Dolgozatok a népi vallásosság köréből. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 1995

Nagyszerű és szép könyvet jelentetett meg Liszka József szlovákiai magyar néprajzkutató, amely az újdonság erejével is hat. Ugyanis könyve az első összefoglaló híradás a szülőföldjén, a szlovákiai Kisalföldön a népi vallásosság körében végzett kutatásokról.